

FATMA ÇİĞDEM AYDIN
(1961-2021)

Arşivin Kapsamı

FATMA ÇİĞDEM AYDIN ÖZEL ARŞİVİ KADIN ESERLERİ KÜTÜPHANESİ VE BİLGİ MERKEZİ VAKFI

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER), AÇEV, Sosyal Dayanışma Ağı (SODA) gibi kurumlarda görev yapan kadın hakları savunucusu ve psikolog Çiğdem Aydın özel arşivi arkadaşı Yasemin Bektaş vesilesiyle kız kardeşi Tülip Karamanbey, eşi Sezai Aydın ve kızı İdil Cemre Öztep tarafından 25 Kasım 2021'de Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'na bağışlandı.

Fatma Çiğdem Aydın Özel Arşivi'nde fotoğraflar, mektuplar, üç boyutlu arşiv malzemeleri, Kadın Adayları Destekleme Derneği'yle (KA.DER) ilgili çeşitli yazışmalar, etkinlik broşürleri ve kitapçıklar; Sosyal Dayanışma Ağı'nın (SODA) dökümanları, etkinlik broşür ve rozetleri; Sosyal Demokrat Halkçı Parti'yle (SHP) ilgili çeşitli yazışmalar, etkinlik broşürleri, toplantı davetiyeleri; Kadıköy Belediye Başkan Adaylığı dönemindeki seçim çalışmalarından efemera; katıldığı sempozyum ve panel gibi etkinliklerden broşürler; toplumsal cinsiyet ve kadın konulu yazı taslakları; çeşitli kitap ve süreli yayınlar; kimlik kartları, makale taslakları, e-posta çıktıları, hakkında çıkan haber ve yazıların kupürleri, yazılarının yayımlandığı çeşitli gazete ve dergiler, kartvizitler, çeşitli etkinliklere ait davetiyeler yer alıyor. Arşivin envanteri hazırlanmış ancak kataloglama çalışmaları henüz tamamlanmamıştır.

SÖYLEMDE VE EYLEMDE FEMİNİST, DEMOKRAT

Fatma Çiğdem Aydın (1961-2021)

NİL MUTLUER
Şirin Mine KILIÇ

Çiğdem'in Hikâyesine Başlarken

Kişisel hikâyeler kişisel olanla birlikte, toplumsal olanın dinamiklerini de içinde barındırır. Hikâyesi anlatılan kişi feminist bir kadın aktivistse, hikâye o toplumdaki kadınların direnişleri, kırılma noktaları, kuvvetleri, hoyratlıkları ve şefkatleri hakkında da önemli ipuçları verir. Biz bu kitaba sevgili yol arkadaşımız psikolog, çevirmen, feminist ve demokrat Çiğdem Aydın'ı anlatmak için davet edildiğimizde, Çiğdem'i kaybedeli henüz bir ay olmuştu. Onunki, son ana kadar feminist hareketin ve siyasetin içinde ve dışında mücadeleye devam eden bir hayattı. O anlamda hem otuz-kırk yıllık bir dönemi, hem de son yıllara damga vuran kadın/feminist hareketinin siyasette var olma, dayanışma, düşünme ve örgütlenme biçimini –tartışmalarıyla birlikte– kapsıyor. Çiğdem'in hikâyesi aynı zamanda bir dayanışma hikâyesi... Sadece içinde bulunduğu örgütlerde ve kurumlardaki kadın ve erkeklerle değil, ders verdiği öğrencilerle, yalnız kadınlarla, sokaktaki kedilerle de dayanışma hikâyesi. Feminizm ve demokrasi üzerine okumalarını, düşünce ve çalışmalarını işlerine ve hayatına katmayı hedefleyen bir kadındı Çiğdem. Onun meselelere derin yaklaşımı, çözüm odaklılığı, açık ama hoyratlaşmadan eleştirme, tartışmaları alınmadan sürdürme ve küsmeme becerisi, özverisi, şefkati, bir şeyi beğendiğinde “şahane” diyerek heyecanlanması ve kahkahası hâlâ belleklerimizde taptaze bu satırları yazarken.

Feminist anlatılarda yazarın, yazarların, pozisyonu da önemlidir. Biz, Çiğdem'le KA.DER'in yönetiminde, kampanyalarında, kadın hareketinin çeşitli faaliyetlerinde, SODA'yı kurarken, hayallerimizde, hayatlarımızın içinde, eşitsizlikler karşısında ve kedi dayanışmalarında bir aradaydık. Bu yazı üzerine çalışırken akademisyen ve gazeteci titizliğimizi ve sorumluluğumuzu duygusal yükümüze rağmen korumayı hedefledik; zira biz Çiğdem'in arkadaşlarıyız, ancak aynı zamanda şeffaflığı savunan feministleriz. Bu metni hazırlarken belleklerimizdeki anılarımız, kişisel ve kurumsal kaynak ve notlarımızla birlikte Meltem Cantürk, Suat Özçelebi, Tülipen Karamanbey ve Yonca İnal'ın, Çiğdem'in farklı dönemleriyle ilgili sundukları kaynakları da değerlendirdik. Zaman kısıtları nedeniyle bazı konuların detaylarını, arka planını araştıracağız, bazı bilgilerimizi teyit edecek imkânımız olmadı, dolayısıyla bunları bu yazının kapsamı dışında bıraktık. Var olan eksiklerin tüm sorumluluğu bize ait.

Psikolojik Danışman, Çevirmen, Feminist, Demokrat, Siyasetçi

Fatma Çiğdem (Karamanbey, Öztep) Aydın, 21 Şubat 1961'de İstanbul Bebek'te doğdu. Annesi konservatuvar şan bölümü okumuş Esin (Erol) Hanım, babası yönetmen Metin Erksan'ın ağabeyi yönetmen, yapımcı Çetin Karamanbey'di. Annesi ve babası 1968'de boşandı. Çiğdem ve 1956 doğumlu ablası Tülipen (aile ve arkadaş çevresinde Tülip) babalarıyla yaşamaya başladılar; ancak, anne, anneanne ve teyzesiyle sık sık görüşmeye devam ettiler. Annesi yeniden

Anne ve babasıyla,
1962, Bebek.
(Kadın Eserleri
Kütüphanesi ve
Bilgi Merkezi Vakfı
Fatma Çiğdem
Aydın Özel Arşivi)

evlendi ve bu evlilikten 1972'de kız kardeşi Ayşegül Yalçınmani doğdu. Türkiye'de sinema sektöründeki seks filmleri furyası döneminde yönetmenliğe ara veren baba Çetin Karamanbey kızlarını alarak 1970'te Ankara'ya taşındı ve TAM (Tanıtma Araştırma Marketing) Ajans'ı kurdu. Ajans radyo ve televizyon için reklam programları üretiyor, prosedür filmleri, tanıtım, reklam filmleri, belgesel (*Cumhuriyetin 50 Yılı* gibi) çekiyor ve seslendirme hizmeti veriyordu. Çiğdem ve ablası Tülip genç yaşlarından itibaren aile ajansında çalışmaya başladılar. Radyo reklam programları için metin yazarlığı, çevirmenlik gibi çalışmalar, kız kardeşlerin zaten hayatlarının bir parçası olan sanat ve sinemayla daha da yakınlaşmalarını sağladı. Çiğdem Ankara Koleji'nden 1979'da mezun oldu ve aynı yıl Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'ne başladı. 1980'de TRT teknisyeni Çetin Öztep'le yedi yıl kadar süren bir evlilik yaptı. Bu evlilikten 1984'te İdil Cemre Öztep doğdu ve aynı yıl Çiğdem üniversiteden mezun oldu.

Üniversite eğitimi döneminde bir yandan da TRT ve Birleşmiş Milletler'in yanı sıra birçok kamu kurumu ve sivil kuruluş için serbest çevirmen olarak çalışmaya başlamıştı. Kitaplar, raporlar, oyunlar, filmler ve dizileri İngilizce'den Türkçeye çeviriyordu. Bilgi Yayınları'ndan 1984'te yayımlanan John Steinbeck'in *Mutsuzluğumuzun Kışı* romanı ve halen devlet tiyatrolarında ve özel tiyatrolarda oynanan Ferenc Karinthy'nin *Peynirli Yumurta* adlı oyunu Çiğdem'in Öztep soyadıyla çevirdiği eserler arasındadır. Her iki eserin çevirisi edebiyat ve sanat çevrelerinde övgüler aldı. Çiğdem ilk evliliği sırasında ve ardından yalnız anne olduğu dönemde, özellikle Birleşmiş Milletler için yaptığı çevirilerde kadın ve cinsiyet meselelerinin siyasi ve toplumsal önemini fark etti ve bu onu feminizm ve kadın hareketiyle ilgilenmeye yöneltti. 1995'te Ankara Üniversitesi'nde Kadın Çalışmaları Bölümü'nde yüksek lisansa başladı. Aynı zamanda oldukça hassas bir hayvanseverdi ve hayatının her döneminde, pek çok kedisi oldu. Hayvan sevgisini sivil ve siyasi alana da taşıdı. Ankara'da 90'lı yıllarda Türkiye'nin ilk hayvan barınağını kuran ekibin içinde yer aldı. Aynı dönemde Hayvan Hakları Yasası'nın Meclis gündemine alınması için de çalıştı.

Çiğdem'in hep kedisi (leri) vardı, 1968, İstanbul. (KEKBMV, FÇAÖA)

Çevirmenlik yaptığı dönemde tiyatro ve seslendirme sanatçısı Sezai Aydın'la tanıştı. Haziran 1992'de evlendiler. Çiğdem ve kızı İdil'e, Sezai ve onun ilk evliliğinden olan oğulları Hüseyin ve Arda da katılınca, her dönem sayısı değişen kedileriyle birlikte kalabalık bir aile oldular. 2000'de ailece İstanbul'a taşındılar.

İstanbul'da Çiğdem'in hayatına çevirmenlik faaliyetlerinin yanı sıra psikolojik danışmanlık, eğitimcilik, sivil toplum ve siyaset çalışmaları da eklendi. 1996-97 sezonunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda Genel Sanat Yönetmeni Gencay Gürün'ün ricasıyla Çocuk Tiyatrosu ve Çocuk Eğitim Birimi'nin yeniden canlanması, güçlenmesi, akademik bir platforma oturması için yapılan altyapı çalışmalarına dışarıdan destek verdi. 2005'te ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın Çocuk Eğitim Birimi'nde uzman psikolog olarak resmen göreve başladı. Kurumda psikolojik danışmanlığın yanı sıra eğitimcilik, proje tasarımı, farklılıkları olan çocuk ve gençlerle tiyatro çalışmaları yaptı. Bu dönemde yüzlerce çocuk ve gence ulaştı.

İstanbul'da olmak, Çiğdem'in kadın hareketi faaliyetlerine de hız kazandırdı. 1999'da üye olduğu KA.DER'in (Kadın Adayları Destekleme Derneği) 2010'dan 2014'e kadar iki dönem başkanlığını yürüttü, sonrasında danışma kurulunda ve diğer kurullarında yer aldı ve hayatı boyunca KA.DER'in faaliyetlerini takip etti. 2008'de KAHDEM'in (Kadımlara Hukuki Destek Merkezi Derneği) genel sekreterliğini yaptı ve 2011'de kırktan fazla sivil toplum kuruluşunun bünyesinde yer aldığı Haklı Kadın Platformu inisiyatifinde yürütme kurulu üyesi oldu. AÇEV

Çocuklarla; İdil, Hüseyin, Arda, 1992, Ankara. (KEKBMV, FÇAÖA)

Arka sıra: Esin (anne), İdil (kızı), Çiğdem/ Ön sıra: Ayşegül (kızkardeş), Tülp (abla), 2000, İstanbul. (KEKBMV, FÇAÖA)

(Anne Çocuk Eğitim Vakfı), ERG (Eğitim Reformu Girişimi) ve YANINDAYIZ Derneği de çeşitli dönemlerde katkı sunduğu kuruluşlar arasındaydı. 2016'dan itibaren 14 arkadaşıyla bir araya gelerek kurduğu SODA'da (Sosyal Dayanışma Ağı Derneği) feminist faaliyetlerine devam etti. Ayrıca, 2020'de kurulan EŞİK de (Eşitlik İçin Kadın Platformu) aktif olarak çalıştığı platformlardan biriydi. Çiğdem'in bireysel olarak desteklediği genç kadınlar da hep var oldu hayatında. Siyasette de aktif olan Çiğdem 2004 yerel seçimlerinde SHP'den (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) Kadıköy Belediye Başkan adayı, 2015 genel seçimlerinde CHP'den İstanbul 1. Bölge Milletvekili adayı oldu. 2020'de kurulma girişiminde bulunulan, ancak bir türlü resmî olarak kurulamayan Yeşiller Partisi'nin de kurucuları arasındaydı.

Dört yıl kanserle mücadele eden Çiğdem Aydın, 6 Kasım 2021'de hayata gözlerini yumdu. Çiğdem'in son mekânı çocukluğunda sıkça ziyaret ettikleri ve ablası Tülp'le saatlerce oynadıkları İstanbul'da, Boğaziçi Üniversitesi'nin bahçesinde yer alan Nafi Baba Türbesi'ndeki aile mezarlığı. Onun Bektaşî bir aileden geldiğini yakın çevresi son ana kadar bilmiyordu, lakin hayat tarzındaki eşitlikten, dayanışmadan ve yaşamdan yana durma dertleriyle, açık sözlülüğü prensip edinmesiyle Çiğdem'in Bektaşî felsefesini, ibadet yönüyle olmasa da eylemsel özellikleriyle hayatı boyunca taşıdığı söylenebilir. Çiğdem'den 42 gün sonra, 20 Aralık 2021'de tiyatro sanatçısı eşi Sezai Aydın da vefat etti. Ve böylece sanat, siyaset, hak savunuculuğu, dayanışma ve mücadele dolu, kedili ev kapandı.

Şehir Tiyatroları Çalışmaları: Çocuk ve Gençlerle Buluşma

Çiğdem Aydın'ın çocukluğunda sanatla iç içe başlayan yaşamı zaman içinde mesleğini, hayat-taki ideallerini tiyatrodaki bir araya getirmesine olanak tanıdı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın Çocuk Eğitim Birimi'nde (ÇEB) psikolojik danışman olarak görev aldı. Farklı yaş gruplarındaki çocuklara, gençlere ulaştı, engelli ve otizmli gençlerin ve çocukların tiyatro kariyerlerine destek oldu. Özgüven, cinsiyet eşitliği, farklılıklarımızla bir arada yaşama, çoğulculuk, açık iletişim gibi konularda onlarla çalıştı. Yüzlerce çocuk ve genç yetiştirdi.

Çiğdem Aydın İstanbul'a geldiğinde 1996-1997 tiyatro sezonunda Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Gencay Gürün'ün ricasıyla Çocuk Tiyatrosu ve Çocuk Eğitim Birimi ÇEB'in yeniden canlanması, güçlenmesi, akademik bir platforma oturması için psikolojik ve kurumsal danışmanlık verdi ve ÇEB'in sorumlusu Neşe Erçetin'le çalıştı. Dışarıdan başlayan destek çalışmaları 2005'te resmileşti ve kurumun psikolojik danışmanı oldu. Çocuk oyunlarının okunup raporlanmasının, provaların izlenmesinin ve görüş bildirilmesinin yanı sıra yarı zamanlı bir konservatuvar gibi çalışan ÇEB'de Sosyal Beceri Dersi'nin verilmesi, öğretmen-öğrenci-veli ilişkilerinin düzenlenmesi, birimde eğitici olarak görev yapan tiyatro sanatçıların eğitici eğitimlerinin yapılması, çocuklarla ilişkilerinin düzenlenmesi gibi görevleri üstlendi. Süreç içinde ÇEB yöneticileri değişti. Hasibe Eren ve Betül Kızıllok Bavlı'nın görev sürelerinde de çalışmalarına devam etti.

2010'da Sanat terapisi eğitimi almış, farklı olan ve farklı gelişenlerle çalışmalar yapan Yonca İnal'ın ÇEB yöneticiliğine atanması ile "Farklı Olan ve Farklı Gelişenler" için birlikte projeler üretmeye başladılar. 2010-2011 sezonunda İSÖM'le (İstanbul Özürlüler Merkezi) işbirliği yaparak Şehir Tiyatroları'nın çatısı altında, çeşitli engelli gruplarının bir arada yer aldığı bir oyun sahnelediler. *Biri Hiçbiri ya da Hepsi*, farklı olanın dünyasına seyircinin tiyatro sahnesinden başka bir gözle baktığı bir iş olarak İBBŞT repertuvarında yer aldı. Otizmli, asperger, down sendromlu, işitme ve fiziksel engelliler, kısaca karma bir engelli çocuk ve genç bireylerle

Çocuk Eğitim Birimi,
İstanbul Büyükşehir
Belediyesi Şehir
Tiyatroları, 2010,
İstanbul. (KEKBMV,
FÇAÖA)

sahnelenen bir oyundu. Proje aynı zamanda İsmet Küntay En İyi Tiyatro Müziği Ödülü'nü almaya hak kazandı. Farklı olan ve farklı gelişen çocuklar ve gençlerden oluşan bir orkestranın çaldığı ve söylediği oyunun müziklerini Deniz Noyan bestelemişti.

2010-2015 yılları arasında İBBŞT gençlik günlerinde ve çocuk şenliklerinde farklı gelişenler için atölyeler düzenlediler. Çiğdem Aydın bu yıllarda ÇEB'de *Çocuk Olmak Çocuk Kalmak*, *İstanbul'da Çocuk Olmak*, *Öteki Beriki İlerisi Gerisi* isimli oyunlarda süpervizör ve psikolojik danışman olarak çalıştı. Bu süre içinde yaklaşık 150 çocuğa ders verdi ve mezun etti. *Öteki Beriki İlerisi Gerisi* en iyi farkındalık yaratan proje ödülünü aldı. 2015'te Erhan Yazıcıoğlu'nun Genel Sanat Yönetmenliği döneminde, kadroda yer olmadığı gerekçesiyle belediye tarafından Şehir Tiyatroları'ndaki işine son verildi. Ancak Çiğdem, ÇEB ekibini ve çocuklarını bırakmadı. 2018'de Yonca İnal da görevden alınana dek gönüllü olarak çalışmaya devam etti.

Bu yıllarda *Başka Dünyaların Ustaları* (2017), *Sheakespeare mi? Çocuk Oyuncuğu!* (2018), *Parmak İzi Oyunculuk Atölyesi* (2017), *Pencere* (2019), *Hep Çok Hiç* (2020) gibi oyunlarda psikolojik danışmanlık, proje tasarımı, süpervizörlük, eğitmenlik yaptı. Her yaş ve meslek grubuna hitap etmeye halen devam eden Parmak İzi Oyunculuk Atölyesi (2017), sadece bir oyunculuk atölyesi değildi, aynı zamanda Çiğdem'le bir direnç ve farkındalık atölyesine dönüşerek psikoloji ve tiyatro disiplinlerini iç içe geçirdi.

2018'de, ÇGST'nin (Çocuk Genç Sanat Tiyatro) kurucuları ve eğitmenleri arasında yer aldı. Çiğdem'e göre farkındalık etken değil, edilgendi ve fark ettikten sonra, kapıdan çıkınca ne olacağı önemliydi. ÇGST, farkındalığın kalıcı olması için tiyatroyu merkez alan yan disiplinlerle beslenen; örneğin dans, müzik, sosyal beceri, uygulamalı dramaturji, özgürlük ve eşitliği felsefesine katan bir öğrenme modeli geliştirdi. Böylece, var olan birçok çocuk tiyatrosunun pedagojik seviyesinden kaygı duyulduğu bir dönemde, çocuklara ve gençlere toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alarak özgür, güvenli ve yaratıcılığı sanatla birleştiren bir öğrenme modeli sundu. Çiğdem'in son dönemdeki bu çalışmalarında tiyatrocusu Arda Aydın'ın kurucusu olduğu Biraderler Yapım, Çiğdem'in feminist arkadaşlarıyla kurduğu SODA (Sosyal Dayanışma Ağı Derneği), çalışmaları destekleyen kuruluşlar oldular.

Feminist Aktivist ve Siyasetçi Olarak KA.DER Dönemi

KA.DER 1997'de 19 kadın tarafından kuruldu. Amacı toplumu ve bireyleri ilgilendiren kararların alındığı, seçim ve atamayla oluşan tüm karar organlarında kadın erkek eşitliğini sağlamaktı. KA.DER'in ilk genel başkanı Türkiye'de feminist mücadelenin öncü isimlerinden Şirin Tekeli'ydi.

Çiğdem Aydın İstanbul'a taşınınca, Serpil Sançar'ın 2003'te bir eğitim için geldiği KA.DER'e çağırmasıyla KA.DER'lilerle tanıştı, KA.DER Kadıköy Şubesi'nin yönetimine girdi ve iki yıl orada görev yaptıktan sonra KA.DER Genel Merkez yönetimine seçildi.¹ Üçüncü başkan Ayşe Bilge Dicleli döneminde başkan yardımcısıydı. 2010-2014 arasında ise altıncı başkan

¹ Nil Mutluer, "Halının Altından Politikaya: Çiğdem Aydın ile Söyleşi", *Amargi*, 3 Aylık Feminist Dergi, İstanbul, 2007, Yaz, S. 5, s. 30-32.

Fatma Çiğdem Aydın'ın 1961-2021 yılları arasında yaşadığı altmış yıllık dönem, Türkiye'de darbelerin (1960, 1971, 1980, 1997, 2016), o darbelerin arasında da görelî özgürlük dönemlerinin yaşandığı, son on yılda da ülkenin hızla otoriterleştiği bir kesitine denk geliyor. Bu dönemde Türkiye'de solculuk-sağcılık, laikçilik-İslamcılık, Kürtçülük-Türkçülük/ulusalcılık gibi eksenlerde yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel bakımdan oldukça dinamik gerilimler, dayanışmalar, direnişler ve baskılar elbette dünyadaki gelişmelerle de ilişkiliydi. ABD ile SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş'ın, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla "küreselleşme" söylemlerine evrildiği, 2008 ekonomik krizi sonrasında ise neoliberal ve neomuhafazakâr otoriterleşmenin tüm dünyada yükselişe geçtiği bir altmış yıldan bahsediyoruz. Dünyada yaşanan tüm bu dönüşümler Türkiye siyasetinin, kültürünün, toplumsal yapısının kendi renkleri arasında yaşanan gerilimlerde yankı buldu. Türkiye toplumu dünyaya açılıyor, bu gerilimleri aşma yönünde umut veriyordu. Tam da ülkenin bünyesinde barındırdığı çeşitlilikle, çoğullukla barışmış gibiyken, yeniden içine kapanma ve hatta kendi içine çökme tehdidi altında kaldığı bir tarihsel kesit...

* * *

Çiğdem Aydın'ın özellikle feminist aktivizm yaptığı 1980 dönemi kadın hareketinin ve hatta LGBTİ+ hareketinin de haklar ve özgürlükler bağlamında aktifleştiği; yasa değiştirmeyi, kamusal alanda var olmayı başardığı ve tam da bu yüzden, otoriterleşen Türkiye'de tehdit olarak görüldüğü bir dönemdi. Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarından sonra devlet feminizminin uygulandığı Türkiye'de Kemalizmden bağımsız kadın hareketi 1970'lerde sağ ve sol siyasi örgütlenmelerle de ilişki içinde hareketlenmeye başladı. 1980 askerî darbesi tüm kamusal alanda siyasi ve sivil örgütlenmelere yasaklar getirirken bu baskı döneminde kamusal alanda ilk örgütlenenler kadınlardı. Kadına yönelik taciz ve şiddete karşı kampanyalarla sokağa çıktılar, eşitlik haklarını talep ettiler. 1990'ların sonunda üniversitelerde kadın çalışmaları kürsüleri açılmaya başladı. Bu kürsüler akademiyi, eylemi, sokağı, siyaseti bir arada düşünen özgür alanlar haline geldi. Bu dönemlerde örgütlenmelerinin yanı sıra sokak faaliyetlerine de başlayan LGBTİ+'lar de zaman içinde kadın çalışmalarını bünyesinde çalışmalarını sürdürdü. Bu kürsüler feminizm ve queer teoriler üzerine tartışma alanı oldu. Kadın tarih araştırmacılığı, özellikle Osmanlı'nın son dönemindeki kadınların taleplerini, varlığını, gücünü ve çoğulluğunu ortaya çıkardı. Böylece Türk feministlerin yanı sıra Ermeni, Rum, Kürt ve farklı aidiyetten gelen kadınların varlığı geçmişten bugüne bağ kurulmasını sağladı. Birçok kadın ve LGBTİ+ örgütü kuruldu. Kadınlar ve LGBTİ+'lar kamusal alanda, iş hayatında, siyasette eşit bir şekilde var olmayı, karar mekanizmalarında yer almayı, cinselliklerini özgürce yaşamayı talep ediyor ve şiddete direniyorlardı. 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında kadın hareketi ve özellikle feminizm bir aktördü. Homofobik yaklaşım LGBTİ+ örgütlerinin taleplerinin istenilen oranda gerçekleşmesine izin vermese de LGBTİ+'ların da varlığı artık kamusal alandaydı.

2002 seçimlerinde bir ilk gerçekleşti ve kendisini demokrat Müslüman olarak tanımlayan bir parti, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidar oldu. İktidarın ilk döneminde kadın hareketinin hazırladığı yasalar meclisten geçti. 1990'ların sonlarında küreselleşmenin de etkisiyle ideolojik, inançsal, cinsel yönelim, etnisite farklılıklarına rağmen kadınlar Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecini de fırsat bilerek 2000'lerin başında Medeni Kanun (2002) ve Ceza Kanunu'nda (2005) kadının lehine değişiklikler yapmayı başardılar. Böylece Türkiye'deki tektipleştirici ve kutuplaştırıcı milliyetçilik ve yurttaşlık anlayışını kıran, bünyesinde çoğulculuğu da barındıran ilk hareket de kadın hareketi oldu. İktidar 2008'e kadar kadın hakları konusunda demokrat ve özgürlükçü bir söylem benimsedi. Ancak 2008'de 8 Mart döneminden itibaren özgürlükçü söylemini değiştirerek kadınları üremeye dayanan ve aile içinde konumlandıran bir söylem ve siyasete dönüş yaptı. Bu hem iktidara hem de dünyadaki neoliberal cinsiyetçi yapıyla paralellik gösteriyordu.

Kadınların, evde yarı zamanlı çalışmaya ve hatta aile içinde çocuk, engelli, yaşlı bakımı için görevlendirilmeye dönük politikalar benimseniyordu. Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın isminin ve yapısının 2011'de değiştirilmesi, kadınları ev ve aileyle sınırlayan politikaların zaman içindeki değişiminin en belirgin örneklerinden biriydi. Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na dönüştürüldü. Böylece 1990'lardan itibaren Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'yle başlayan ve Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı'yla devam eden devlet bürokrasisinin kadını muhatap alma dönemi, 2011'de kadını yeniden aile içinde hizmet veren yurttaş dönüştürmesiyle sonlandı. Aynı yıl, özellikle kadına ve çocuğa yönelik şiddeti önleme konusunda kadın hareketi uluslararası İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye ev sahipliğinde imzalanmasını sağladı. Bu sözleşme, 1980'lerden bu yana hareketin gündeminde olan kadına yönelik şiddet ve yükselen kadın cinayetleriyle mücadele etmek için çok önemliydi. Lakin, iktidarın söylem ve politikaları kadını ailedeki konumu üzerinden tanımlayarak eşit yurttaşlık ilkesini zedeliyordu. Üstelik bunu Kemalist dönemden farklı olarak kadının cinselliğini kamusal alanda sürekli ve açıkça vurgulayarak yapıyordu. Kadının doğuracağı çocuk sayısına, giyimine, kahkahasına kadar her hareketi, iktidar mensuplarının söylemlerinin konusu haline gelmişti. İktidarı kadın hareketini hedef alıyor, kadınların kazandığı tüm hak ve yasaları değiştirmek istiyordu. 2021'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kararnamesiyle bir gecede Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden çıktı. Bu satırların yazıldığı sırada da iktidar torba yasalar içinde nafaka hakkı, erken yaşta evlilik gibi kadınların mücadele içinde elde ettikleri birçok yasayı kadınlar aleyhine değiştirmeye çalışıyordu.

SODA Mor Koltuk Panelleri, Sarıyer Belediyesi, Aralık 2019, İstanbul Seda Kaya Güler, Semra Dinçer, Çiğdem. (KEKBMV, FÇAÖA)

KA.DER'de çalışma,
Çiğdem, Şirin Mine
Kılıç, İstanbul.
(KEKBMV, FÇAÖA)

olarak görev yaptı. KA.DER'in rotasyon kuralına göre, iki dönemden fazla yönetim kurulu üyesi olmama şartı vardı. Bu kural gereği yönetimde yer almadığı dönemler oldu ancak, her zaman KA.DER bünyesindeydi. Derneğin farklı kurullarında çalıştı, eğitimci oldu, eğitim kitapları yazdı, projeler yürüttü, danışmanlık yaptı.

KA.DER "dirençli erkek iktidarlarına" rağmen Türkiye'de kadınların atama ve seçimle gelinen karar alma organlarındaki kaderini değiştirdi. Kadınların seçimle ve atamayla gelinen karar organlarında temsil edilmediği gerçeğini kamuoyuna mal etti. Kadınların 1934'te seçme-seçilme hakkını elde etmesinin "iktidarda olmak anlamına gelmediği" konusunda kadınlar ve toplum nezdinde farkındalık yarattı. Kota, eşit temsil gibi politikaların yaygınlaştırılması ve savunulmasıyla farklı partilerin temsil organlarına daha fazla kadın seçilmesi ve atanması sağlandı. Benzersiz bir siyaset okulu geliştirdi. Pek çok parti ve kuruluşta siyaset okulu olmasına rağmen, kadın bakış açısıyla ilk eğitim programını uyguladı. Kadınlar için kadınlarla birlikte gerçekleştirilmesi gereken siyasi adımları belirledi, kadın siyaset programını oluşturdu. Üst makamlara aday olan çok sayıda kadını bu anlamda destekledi. Kurulduğunda yüzde 2,4 olan TBMM'deki kadın temsil oranının 2011'de yüzde 14'e çıkmasında belirleyici rol oynadı. Bu çalışmaların tamamında Çiğdem aktif olarak yer aldı.

KA.DER Türkiye çapında şubeler ve temsilcilikler açtı. Ankara, Trabzon, İzmir, Mersin, Adana, Antalya, Eskişehir, Bursa, Samsun, İzmit ve Kadıköy'de örgütlendi. Kadıköy şubesinin yönetim kurulundaki isimlerden biri Çiğdem'di. 1999'da KA.DER'e üye olduktan hemen sonra Hollanda Konsolosluğu fonuyla düzenlenen MATRA (Sosyal Dönüşüm) projesi kapsamındaki

eğitilere katıldı. Siyasette kadınları güçlendirmek ve teşvik etmek amacıyla uygulanan projede toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verdi.

Çiğdem Aydın'ın başkan yardımcısı olduğu Ayşe Bilge Dicleli döneminde (2001-2005), KA.DER'in aktif katılımıyla yer aldığı 129 kadın örgütünden oluşan platformun çalışmaları sonucu Medeni Kanun'da kadınlar lehine değişiklikler yapıldı. KA.DER aktif olarak Türk Ceza Kanunu (TCK) Kadın Platformu'nda yer aldı; bu platform TCK'da kadınlar lehine değişikliklerin gerçekleşmesine büyük katkıda bulundu. KA.DER'in girişimiyle Anayasa, siyasi partiler ve seçim kanunlarıyla ilgili değişiklik paketleri hazırlandı. Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı toplandı. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'ndan emniyete, kadın örgütlerinden sendikalara ve kadın milletvekillerine kadar çok geniş bir katılımıyla yapılan bu kurultay Kadınlar İçin Siyaset Programı'nın temellerini attı. Aday kadınlara yönelik siyaset okulunun ilk adımları "Kadını Siyasette Güçlendirme Projesi"yle atıldı. Kadın ve siyaset alanında önemli yayınlar çıkarıldı. *Kadın Siyasetçinin El Kitabı* (2002), *Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı* (2003), *Ailede Yeni Düzen* (2002), *Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar* (2004), *Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye: Eşitlik İçin Kota* (2005) bu kitaplar arasındaydı.

Çiğdem'in de yönetimde aktif olduğu bu dört yıllık dönemde KA.DER eğitimleri, kampanyaları ve projeleriyle Türkiye'de kadın hareketinin en etkili sivil toplum örgütlerinden biri oldu. Dernek medyada önemli bir lobi gücü elde etti, kadın siyasetçilerle yakın ilişkiler kurdu, uluslararası fon kuruluşlarından daha çok destek almaya başladı.

2000'lerin başı Türkiye'de internet kullanımının giderek arttığı yıllardı. Ancak kadınlar ve erkeklerin internet kullanımı arasında önemli bir uçurum vardı. KA.DER bilgisayar ve internet kullanımındaki eşitsizliği bir nebze de olsa gidermek, bu konuda farkındalık yaratmak amacıyla yalnızca üyeleri için değil, ülke çapında kadınlara yönelik "İnteraktif Kadın" ve ardından "Kadınlar Bilgisayar Başına" projelerini hayata geçirdi. Bu iki projenin de koordinatörlüğünü Çiğdem Aydın yaptı. Intel, Microsoft, HP gibi bilişim devleri, Türkiye Bilişim Derneği, e-kolay.net, Kanal D ve daha birçok sponsorun katkısıyla dört yılda Türkiye çapında 10 bin kadına "bilgisayar okuryazarlığı" eğitimi verildi. Eğitimlerin sonunda kadınlar bilgisayarları açmayı, dosya oluşturmayı, e-posta yazmayı ve internete girmeyi öğrendiler. KA.DER şubelerinin tamamı bilgisayar sahibi oldu ve internete bağlandı.

2001'de KA.DER kurulalı henüz dört yıl olmuştu ancak, alanında tek olması, farklı ideolojilerden kadınları tek bir amaç etrafında toplaması, uluslararası fon kaynakları ve sivil toplum kuruluşlarıyla kurduğu ilişkiler, yaptığı projeler yurt içinden ve dışından ilgiyi artırmıştı. Türkiye'den, Avrupa ülkelerinden ve ABD'den çok sayıda akademisyen, doktora ve yüksek lisans öğrencisi KA.DER'i inceledi, makale ve tezlerinde "bu ilk ve benzersiz" yapıyı anlattı. Aynı dönemde medyayla iletişim ve etkileşim artırıldı, medyada önemli bir lobi gücü oluşturuldu. Muhabir, köşe yazarı, editör, yazı işleri müdürü, reklam müdürü gibi pozisyonlarda çalışan pek çok kadının KA.DER'e üye olması sağlandı. Bu kadınlara seçim sistemi, kota, toplumsal cinsiyet, siyasette kadın temsili gibi konularda sürekli bilgi verildi. Medyada bu konuları

gündeme getirerek farkındalık yaratmaları sağlandı. KA.DER bu dönemde yalnızca kadın kuruluşlarıyla değil diğer STK'larla da ortak çalışma ve işbirliği yapma arayışına girdi. TÜSİAD Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu, İktisadi Kalkınma Vakfı, Arı Hareketi, Helsinki Yurttaşlar Meclisi ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) bunlar arasındaydı.

3 Kasım 2002'de Türkiye'de erken genel seçim yapıldı. Parlamentodaki partilerin kamuoyu desteğini kaybetmeleri ve bölünmeler nedeniyle gündeme gelen ittifak beklentileri, oy hesap ve pazarlıkları, hem aday listelerine girebilen kadın sayısının azlığına hem de az sayıdaki kadının listelerin alt sıralarında yer almasına yol açtı. KA.DER kampanya döneminde siyasi partilere kadın adayları seçilebilir sıralara yazması için lobi yaptı, merkezi ve yerel basın-yayın organlarına bu konuda demeçler verildi, yazılar yazıldı, televizyon programlarına katılım sağlandı. 77 kadın kuruluşunu bir araya getiren Kadın Koalisyonu Girişimi'nin oluşmasına öncülük etti.

Kadın Koalisyonu siyasal partileri, listelerindeki ilk üç sırada en az bir kadın adaya yer vermeye çağıran basın toplantıları ve lobi çalışmaları yaptı. Önceki dönemde hazırlanan *Kadın Adayın El Kitabı* güncelleştirildi ve *Kadın Siyasetçinin El Kitabı* adı altında yayımlandı. Aday kadınlar için eğitim çalışmaları hazırlandı, adaylar kamuoyuna tanıtıldı, basın toplantıları düzenlendi. Medyadaki lobi çalışmaları işe yaradı ve partilere, kadınlara ve seçmenlere yönelik gazete ilanları ücretsiz olarak yayımlandı. Yerli medya kuruluşlarının yanı sıra BBC, Amerika'nın Sesi, Köln Radyosu ve Fransız *Elle* dergisi gibi uluslararası yayınlar da KA.DER yöneticileriyle seçim röportajları yaptı. Siyasi partilerin, toplumun, kadın politikacı adaylarının ve KA.DER'in hazırlıksız yakalandığı erken 2002 genel seçimlerinde TBMM'de kadın oranı ancak yüzde 4'ten yüzde 4,4'e çıkabildi.

Çiğdem Aydın, 2010'a kadar KA.DER yönetim kurulunda yer almasa da her zaman projelerin içinde oldu. Hollanda MATRA kurumunun desteği ve Amsterdam'daki Uluslararası Kamu ve Politika Enstitüsü'nün ortaklığıyla yürütülen "Kadını Siyasette Güçlendirme Projesi" KA.DER'in 2004-2005 yıllarındaki en önemli faaliyetiydi. Çiğdem'in de çabasıyla "KA.DER Kadınlar İçin Siyaset Okulu" hedefini gerçekleştirecek müfredata ve eğiticilere kavuştu. Projenin ikinci yılında "Kadınlar İş Başına" adı altında TBMM'ye girmeyi hedefleyen kadınlara siyaset bilimi, adaylık süreci, kampanya uygulama çalışmaları ve toplumsal cinsiyet konularında beş günlük eğitimler verildi. Akademisyen eğiticiler, "Siyaset nedir, Türkiye'de siyasal kültür, Türkiye'de anayasalar, siyasal yaşamın oyuncularını, seçim deneyimleri, yasama-yürütme ilişkileri, kadın ve siyaset" başlıklı eğitimler verdiler. Aralarında Çiğdem'in de yer aldığı KA.DER eğiticileri ise toplumsal cinsiyet, kota, kampanya nasıl yapılır, adaylık süreci gibi konulardaki eğitimleri tamamladılar.

KA.DER kadın siyasetçilerin yetiştirilmesi dışında seçmen eğitimi konusunda da önemli adımlar attı. 2005'te AÇEV'in "Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi"ne Eğitim Reformu Girişimi'yle (ERG) birlikte ortak olundu. Çiğdem, KA.DER adına projeyi yürüten kişiydi. KA.DER'in projede bulunma nedeni özel ve toplumsal alanda kadınların karar verme mekanizmalarına katılımlarını artırmaya yönelik "Kadın Hakları ve

Seçmen Eğitimi" konulu bir eğitim programı içeriği ve buna bağlı bir eğitici eğitimi programı gerçekleştirmektir. Çiğdem KA.DER adına toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verdi ve kadınların yasal hakları modül içeriklerinin yazıyordu. Süpervizör yetiştirilmesinde uzman eğitimi olarak yer aldı. Diyarbakır, Mardin, Urfa, İstanbul'daki eğitimler Ocak 2005'ten 2008 sonuna kadar devam etti. Ayrıca AÇEV'le 2008'de bir yıl boyunca uygulanan "Kadın Hakları İçin Okuma Yazma: Kadının Siyasi ve Sivil Hakları İçin Güçlendirilmesi Eğitimi" projesinde program danışmanlığı yaptı, İYOP'un (İşlevsel Yetişkin Okuryazarlığı Programı) içerik revizyonunda görev aldı. Proje için geliştiren yurttaşlık eğitimi içeriklerini yazdı ve Siyasi Haklar konulu eğitici eğitimlerini verdi.

Kurumsallaşma, KA.DER'in kuruluşundan itibaren her yönetim döneminde gündemde olan bir konuydu. SİTA Politik Danışmanlık tarafından Kasım 2004'te başlayıp Şubat 2005'te sonuçlanan "KA.DER Durum Değerlendirme Raporu" derneğin sorunlarını ortaya koyarken, çözüm önerilerini de içeriyordu. Raporla eşit mesafe ilkesi, şubeleşme, maddi sorunlar, merkez ofiste profesyonel kadro kurulması, iç iletişim ve daha pek çok konuya değinilmişti. Yalnızca o günü değil geleceği de ilgilendiren konulardı bunlar. Bilge ve Çiğdem'in, SİTA Kurucusu Suat Özçelebi'yle birlikte yürüttüğü bu rapor ışığında 15-18 Haziran 2005'te KA.DER Yönderleri çalışması yapıldı. Genel merkez, şube yönetimleri ve girişim gruplarından kadınlar dört gün boyunca kapanarak KA.DER'in geleceğini tartıştılar. Mentorluk, liderlik, KA.DER tarihi, toplumsal cinsiyet eşitliği, kurumsallaşma, iletişim gibi konularda eğitimler aldılar. Suat Özçelebi,

Diyarbakır'da KA.DER Eğitim Çalışması, 2004. (KEKBMV, FÇAÖA)

Çiğdem'in "sergideki en sevdiğim kadın yüzünün önünde" notuyla sakladığı fotoğraf, Diyarbakır, 2003. (KEKBMV, FÇAÖA)

ları Sırma Evcan'la Bilge'yi hastanede ziyarete gittiler. Bilge ve Sırma önceden konuşmuştu aslında. 2010'un Ocak ayında KA.DER Genel Kurulu yapılacaktı ve Çiğdem'in aday olması konusunda ısrar ettiler. Çiğdem, *Bilge* kitabında ikna sürecini şöyle anlatmıştı:

Ne dedimse kâr etmedi ve Bilge, hasta yatağında olmanın avantajıyla benden söz aldı. İstediklerini yaptım, partiden istifa ettim ve KA.DER seçimine girdim. Başkan oldum. Tıpkı Bilge gibi ben de 4 yıl başkanlık yaptım. Bu süreçte söz verdiği gibi hep yanımda, arkamda, nerede ihtiyaç duyarsam oradaydı. Zaman zaman ona "Vekilliğimi yaktun!" diye takılırdım, o da bana "Oh! İyi ettim! Sen oralarda heba olurdun!" derdi.³

² Bilge, Kolektif, *Optimist Yayınları*, İstanbul, 2019, s. 167.

³ Bilge, age.

2017'de Ayşe Bilge Dicleli'nin vefatının ardından hazırlanan ve 2019'da yayımlanan *Bilge* kitabı için yazdığı yazıda bu projede birlikte çalıştığı kadınları şöyle anlatmıştı: "KA.DER'in en sancılı dönemlerinde birçok konuda kırılma yaşandığı, yönetim, üye ve şubeler arasında büyük kopuklukların olduğu bir evrede uzlaşmacı tavrı ve nezaketi ile Bilge Hanım ciddi bir misyon üstlendi (...) Yardımcısı Çiğdem Aydın'la birlikte tüm yönetim, Türkiye'de oluşan bu sosyal paranoyalarla da boğuşmak zorunda kaldılar."²

2009'un sonbaharı Çiğdem Aydın'ın hayatındaki dönüm noktalarından biri oldu. SHP gücünü tamamen kaybetmişti. 2011'de genel seçimler yapılacaktı ve milletvekili adayı olabilmek için SHP'den ayrıldı ve CHP'ye üye oldu. Yol arkadaşı ve dostu Bilge ise sağlık sorunları yaşıyordu. Ortak arkadaşları

Çiğdem Aydın Altıncı KA.DER Başkanı

Çiğdem Aydın, 2010'da KA.DER Başkanı'ydı artık. Yeni yönetim öncelikle mali bir sorunu çözdü. Bu çözüm günümüze kadar KA.DER'in kurumsal bakımdan ayakta durmasını ve kadınların siyasete katılımını artıracak projelerin yapılmasını da sağlayacaktı. KA.DER Danışma Kurulu Üyesi Sırma, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'yla (SIDA) görüşmeler başlatmıştı. SIDA, derneğin yıllık faaliyet planını onayladı ve KA.DER için yeni bir sayfa açıldı. SIDA desteği derneğe daha büyük bir ofis, iki yeni çalışma arkadaşı, ekipman katkısı ve en önemlisi kurumsal güç sağladı.

Haziran 2011 Genel Seçimleri öncesi KA.DER daha güçlüydü artık. Yıllardır KA.DER'e gönüllü destek veren Öykü Ajans'la birlikte "275 Kadın" kampanyası yapıldı. Kadınlar eşit temsil istiyordu, meclisteki sandalyelerin yarısı olan 275 sandalyeye taliplerdi. Kampanyanın yüzü Vuslat Doğan Sabancı, Ümit Boyner, Gülben Ergen, Nihal Bengisu Karaca, Sertap Erener, Ayşe Özgün, Ayşe Kulin, Nil Karaibrahimgil, Nebahat Alanç gibi ünlü isimlerle birlikte KA.DER Başkanı Çiğdem'di.

2011 seçimleri Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez TBMM'deki kadın oranını çift haneli bir sayıya yükseltti. Bir önceki dönemde yüzde 9 olan kadın milletvekili oranı yüzde 14'e çıktı. 2007 seçiminde 50 olan kadın milletvekili sayısı 79'a yükseldi. Kampanya döneminde KONDA'yla "Kadın ve Siyaset Araştırması" da gerçekleştirilerek *Siyasette Kadın Temsili* adıyla kitap olarak basıldı. KA.DER erkek egemen siyaset ve devlet sisteminin kadınların önüne çektiği duvarları yıkıp yeni bir mücadele evresine geçmişti artık.

Haziran 2011'de yapılacak genel seçimler öncesi, çok önemli bir adım daha atılmıştı: KA.DER Siyaset Okulları. Amaç, genel seçimlerde hem aday hem de seçilmiş kadın sayısını artırmaktı. Liderlik, iletişim becerileri, sosyal politikalar, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, yeşil politika, ayrımcılık başlıkları atında müfredat oluşturuldu. Dört ilde düzenlenen Siyaset Okulları büyük ilgi gördü, 12 farklı partiden 100 kadın eğitim aldı. Katılımcılardan 33 kadın aday adayı, 12 kadın aday oldu. Bir kadın ise seçimi kazanarak meclise girdi (Derya Bakbak, AKP, Gaziantep).

Şirin Tekeli'nin de katıldığı KA.DER kampı, Çiğdem o sırada 6. KA.DER Başkanı, 2012, Bodrum. (KEKBMV, FÇAÖA)

Genel seçim sonrası eylül ayında, KA.DER, farklı partilerden kadın milletvekilleri ve siyaset okullarına katılan kadınlardan oluşan bir grupla İsveç'e çalışma ziyaretinde bulundu. İsveç'in iyi örnek niteliğindeki cinsiyet eşitliği politika ve kurumlarını tanıma amaçlı yapılan bir ziyaretti bu. Türkiye'den kadın siyasetçilere kadın meseleleri, cinsiyet eşitliği ve eşit temsil konularında yeni bir farkındalık düzeyi kazandırdı.

KA.DER bu dönemde sivil toplum kuruluşları, iş insanları, akademisyenler, sendikacılar, gazeteciler ve yazarların oluşturduğu Haklı Kadın Platformu'nun hazırlık döneminde yer aldı ve paydaşı oldu. Platformun amacı kadınların parlamentoda erkeklerle eşit şekilde temsil edilmesi; kadınların şiddetin her türünden korunması; toplumsal cinsiyet eşitliği için gereken adımların atılması; kadınların istihdamda hak ettikleri yeri bir an önce alması ve kadınları ayrımcılıktan koruyacak yasaların hayata geçirilmesiydi. Dernek ayrıca Şiddete Son Platformu, Eşitlik Mekanizmaları Platformu, Medya İzleme (MEDİZ), Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG), TCK Kadın Platformu gibi oluşumlara da katkısını sürdürdü.

Çiğdem, Ocak 2012'de yapılan genel kurulda KA.DER'in 15 yılda geldiği noktayı şöyle anlattı:

4 Mart 1997'deki kuruluşumuzdan bu yana dört Genel Seçim (1999, 2002, 2007, 2011) ve üç Yerel Seçim (1999, 2004 ve 2009) yaşadık. KA.DER olarak seçimlerin hepsinden kazançlı çıktık. Öncelikle ülkemizdeki "kadınsız siyaset" ayıbını tüm açıklığıyla ortaya koyduk, sonra da bu ayıptan kurtulmak için yapılması gerekenleri sabır ve inatla herkese anlattık. "Kadınsız demokrasi olmaz" fikrini yaygınlaştırdık. Kadın siyasetçileri güçlendirdik, teşvik ettik. Erkek egemen siyasi yapıyı geri dönüşsüz bir biçimde sarsıtık. Sonuçta, 7 seçim sonrasında, kadınların sayısının TBMM'de ve yerel yönetimlerde yavaş ama istikrarlı bir biçimde artmasını sağladık. KA.DER'i Türkiye'nin önemli kadın örgütlerinden biri haline getirdik. Bugün TBMM'de kadınlar yüzde 14'lük bir oranda temsil ediliyorlar. Ve bu başta KA.DER'li kadınlar olmak üzere tüm kadın hareketinin başarısı. Yıllar içinde KA.DER'in en az yüzde 10'luk kadın milletvekili hedefi aşıldı ve bugün artık yüzde 33 bile değil, Mecliste 275 Kadın Milletvekili istediğimizi söylüyoruz! KA.DER kendi başına bir demokratik model. Rotasyon ilkesiyle, eşit mesafesi ve inandığı değerleriyle Türkiye'de ve dünyada eşi olmayan bir model. Sadece varlığıyla bile kadınca ve adil bir demokrasinin mümkün olduğunu gösteriyor. Çalışmalarıyla kadın bakış açısını yansıtan politikaların nasıl yapılacağını öğretiyor. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri KA.DER'i tez konusu yapıyor. Dünyanın çeşitli ülkelerinden kurumsal modelimizi ve çalışmalarımızı öğrenmek için kadınlar geliyor. Siyaset Okulumuza katılan kadınlar milletvekili, belediye meclis üyesi, belediye başkanı oluyor. Kadına duyarlı politikalar gün geçtikçe –istediğimiz hız ve kalitede olmasa da– yaygınlaşıyor. Tüm bunlar, geri dönüp 15 yılımıza baktığımızda gördüğümüz, bardağın dolu tarafı. Bardağın boş tarafı ise yine elimizin değmesine muhtaç. Bunu biliyoruz. Öyleyse çalışmaya, üretmeye, değiştirmeye devam. KA.DER'i ayakta ve güçlü tutmaya, her gün hedefine daha da yaklaşmasını sağlayacak adımlar atmaya devam. Biz, kadınlar, çocuklar ve sevdiklerimiz için daha iyi bir ülkede yaşama isteğini bir hedefe dönüştürmüş kadınlardır. Onun için özel ve güzeldir.⁴

4 KA.DER, 8. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 24 Ocak 2010 – 28 Ocak 2012 Dönemi.

Çiğdem 2014'ün Mart ayına kadar başkanlık görevine devam etti. KA.DER'in çok ses getiren seçim kampanyasına katkısı büyüktü. Ancak, "Kadın Adayları Unutma" kampanyası kamuoyunda çok ses getirirse de partiler bu sesi duymamakta kararlıydı. AKP adaylarının yüzde 1,3'ü, CHP adaylarının yüzde 4,55'i, MHP adaylarının ise yüzde 2,7'si kadındı. Çiğdem, KA.DER'in 9. Genel Kurulu'nda yaptığı veda konuşmasında bu duruma tepkisini şöyle dile getirdi:

Bu oranlar; KA.DER olarak yerel yönetimlerde kadın temsiline artırılması için daha çok mücadele vermemiz gerektiğinin ispatıdır. AKP, CHP, MHP, BDP (Barış ve Demokrasi Partisi) ve HDP (Halkların Demokratik Partisi) toplamda 400 kadını belediye başkan adayı olarak ilan etti. KA.DER'in siyasi partilerde ve toplumda yarattığı farkındalığın sonucu olan bu sayı, beklentilerimizin çok altında kalmakla birlikte umut verici.⁵

KA.DER 2014 yerel seçimleri öncesinde "her seçim döneminde kadınlara vaatte bulunup seçildikten sonra bu vaatleri yerine getirmeyen" adaylar için "KA.DER Yerel Yönetimler Sözleşmesi"ni hazırladı. Kadın taleplerini içeren "KA.DER Yerel Yönetimler Sözleşmesi" il ve ilçe belediye başkanı adaylarına, partilerin genel başkanlıklarına gönderildi ve belediye başkanlarının imzalamaları istendi. Sözleşmeyi imzalayan ve imzalamayan adaylar, 29 Mart 2014'ten itibaren kamuoyuna duyuruldu.

Şirin Tekeli'nin de katıldığı KA.DER kampı, Çiğdem o sırada 6. KA.DER Başkanı, 2012, Bodrum. (KEKBMV, FÇAÖA)

5 KA.DER, 9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 29 Ocak 2012 – 22 Mart 2014 Dönemi.

2013 ve 2014'te, yerel seçime yönelik olarak beş ilde beş Siyaset Okulu düzenlendi. Eğitim alan 114 kişinin 67'si 2014 yerel seçimlerinde çeşitli pozisyonlara aday adayı oldu. Kadınları adaylığa teşvik etmek ve aday kadınları güçlendirmek amacıyla "KA.DER Kadın Aday Destek Kiti" hazırlandı. Kit seçim süresince 1500 kadın adaya ulaştırıldı. Aday kadınlara kampanya çalışmalarında birebir destek verebilmek ve adayların, kadın bakış açısıyla yerel politikalar üretmelerini sağlamak amacıyla "KA.DER Mentor Ekibi" oluşturuldu.

KA.DER'in 1999-2001 arasında AB fonuyla gerçekleştirdiği MEDA (Mediterranean Economic Development Area-Akdeniz Ekonomik Kalkınma Bölgesi) projesi kapsamındaki toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri, 2014'e kadar derneğin başında önemli bir sorun olarak kaldı. Projede yapılan bir hata nedeniyle ortaya çıkan 86 bin euro'luk borç ancak 2014'te ödenebildi. Çiğdem, KA.DER'de bulunduğu yıllar içinde en büyük çabayı bu borcun kapatılması için gösterdi.

Başkanlığı bıraktığı son genel kurulda, KA.DER'in kuruluşundan bu yana hiçbir zaman "uslu kız" olmadığını, bu yüzden tarih yazdığını ve yazmaya devam ettiğini söyledi. KA.DER'deki görevini borçsuz, kurumsallaşma yolunda sağlam adımlar atmış, her parti ve görüşe eşit mesafe ilkesinden bir an bile uzaklaşmamış şekilde bıraktı. KA.DER Genel Kurulu'ndaki veda konuşmasında eşitlik mücadelesindeki hedefini şöyle anlattı: "Her noktadaki karar alma pozisyonlarının en az yarısında kadınlar oturana kadar, kadınlara yönelik ayrımcılık içeren her madde yasalardan ayıklanana kadar, kadınların eşit yurttaşlar olarak ihtiyaç duydukları her tür yasa yapılına kadar çalışmaya devam edeceğiz."⁶

Çiğdem Aydın, başkanlıktan ayrıldıktan sonra da KA.DER'den uzak kalmadı. Gönül Karahanoglu'nun başkanlığı döneminde Danışma Kurulu Üyesi olarak çatışmaların çözümünde, projelerin yürütülmesinde ve eğitim çalışmalarında aktif görev aldı. Karahanoglu'ndan sonra göreve gelen yeni yönetim kurulunun oluşturulmasında da etkisi büyük oldu. Sunay Karamık'ın başkanlığı döneminde, gönüllü çalışmalarının yanı sıra profesyonel danışman olarak da derneğin faaliyetlerine destek verdi.

KA.DER yönetimi, Ocak-Aralık 2016 arasında SIDA projesi konusunda danışmanlık yapması için Çiğdem Aydın'a teklif götürmüştü. Bunun nedeni, anlaşma gereği SIDA projesi için bir "danışman"la çalışma mecburiyetiydi. SIDA'yla çalışmaya başlanılan 2011'den beri projede danışman istihdam ediliyordu. Çiğdem beş yıl boyunca SIDA projesinin KA.DER'e kazandırılmasında ve etkin şekilde yürütülmesinde önemli rol oynamıştı. Ancak bazı üyeler Çiğdem'in danışman olarak çalışmasına tepki gösterdi. Bunun üzerine dernek yönetim kurulu bir açıklama yaparak Çiğdem'e sahip çıktı. Derneğe fon yaratma ve proje oluşturma konusundaki yılların birikimiyle Çiğdem, danışmanlık işini yürütebilecek "donanımlı, yetkin, bu konudaki en tecrübeli" kişiydi. Danışman alımında, KA.DER tüzüğüne, Dernekler Kanunu'na ve SIDA kurallarına aykırı hiçbir eylem ve uygulamada bulunulmamıştı. Çiğdem, haksız eleştirilerden ve gereksiz tartışmalardan bunalsa da 2016'nın sonuna kadar danışmanlık görevinde kaldı.

⁶ KA.DER, 9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 29 Ocak 2012 – 22 Mart 2014 Dönemi.

Aynı dönemde yalnızca Çiğdem Aydın'ın danışmanlık yapması değil, Sunay Karamık'ın başkanlığı da tartışma konusuydu. Aradaki tek fark, Çiğdem'in bazı KA.DER üyelerinden, Karamık'ın ise üyelerin yanı sıra yönetim kurulu üyelerinden tepki görmesiydi. Sunay, KA.DER'in kuruluşundan itibaren üyesi olan, yönetiminde de görev almış bir isimdi. AKP'ye üye olduktan sonra milletvekili, belediye başkanı, belediye meclis üyeliği aday adaylıkları olmuştu. AKP İstanbul İl Yönetimi'ne seçilmişti. KA.DER'in "tüm siyasi partilere eşit mesafe ilkesi" Sunay'ı derneğin başkanlığına kadar taşıdı. Ancak Sunay Karamık'ın, Ocak 2017'de, TBMM'deki Anayasa değişikliği teklifi görüşmelerinde çıkan şiddet olaylarında, AKP'li bir kadın milletvekilinin KA.DER tarafından kınanmasına karşı çıkması istifasıyla sonuçlandı.⁷

Çiğdem Aydın, kadınların, ancak siyasetin içinde aktif bir şekilde, sahada ve partilerde yer alarak güçleneceğini, bu yüzden KA.DER'deki kadınların, üye veya yönetimde olsun, seçimlerde aday olmaları gerektiğini savundu. Bu konuda eleştiriler de aldı. Aslında temelde kadınları siyasete katmak için kurulmuş bir kadın örgütüydü KA.DER. Buna rağmen, özellikle ilk yıllarında, KA.DER yöneticilerinin siyasete girmesine tepki ve direnç gösterilmişti. KA.DER'in öncelikli işinin, siyasi partilere girmek isteyen, parti üyesi kadınları desteklemek olduğu savunulmuştu. Ancak Çiğdem bu tepkilere çok da aldırmadan çalışmalarını hep büyük bir açıklık içinde sürdürdü. Siyasetin büyük şehirlere sıkıştırılmasının da karşındaydı; KA.DER'in şubelerinin büyük sorunlar yarattığını hatta KA.DER'i hantallaştırdığını düşünse de yerelde gelişime her zaman önem verdi ve birçok eğitimin Anadolu'da yerinde yapılması için uğraştı. 2016'da "KA.DER Geleceğini Konuşuyor" toplantılarında da aynı perspektifi korudu, fakat "anlaşılamama" sorunu yaşadı. Çok yıkıcı eleştirilere, hatta daha ötesinde, dedikodulara muhatap oldu.

KA.DER'de sorumluluk olarak çalışmalar yürüttüğü dönemlerinden sonra aktif siyasetle ilişkisi yoktu. Ama her zaman öncelikle kadın temsiline, hem siyasi partilerde hem de parlamentoda kadınların aktif siyaset yapmasıyla yükselbileceğini, sivil toplum çalışmalarının tamamlayıcı ve destekleyici niteliğinin sürdürülmesi gerektiğini savundu. KA.DER'deki "Siyaset Okulu" projesiyle ulaştığı binlerce kadının Türkiye siyasetine yaptığı katkının çoğunda bu kararlılığının ve emeğinin izi vardır. Kadın haklarıyla ilgili tüm süreçlere ve mücadeleye erkeklerin de katılması gerektiğini ve onlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde daha hızlı yol alınacağını savunuyordu. Kadınların siyasetteki seçimli görevlere mutlaka aday olmaları, aday adaylığı veya parti içi aktif görevlerde mutlaka deneyim kazanmaları gerektiğine, siyasetin dışında kalarak siyasetin dönüştürülemeyeceğine inanıyordu.

⁷ "Hayvan Hakları İzleme Komitesi'nden Meclis'teki 'Köpek giremez' afişlerine tepki", *Sputnik Türkiye*, 13 Ocak 2017, <https://tr.sputniknews.com/20170113/hayvan-haklari-izleme-komitesi-kopek-giremez-afis-tepki-1026755301.html>; KA.DER Genel Başkanı Karamık İstifa Etti, 21 Ocak 2017, <https://kazete.com.tr/haber-detay-105120-kader-genel-baskani-karamik-istifa-ett>

Murat Karayalçın,
Çiğdem Aydın, 2003.
(KEKBMV, FÇAÖA)

“Kadınca Siyaset İçin”: SHP, CHP ve Adaylıklar Dönemi

Çiğdem Aydın kendisini solda, demokrat, çoğulcu bir feminist olarak tanımlardı. Özel olarak politikayla ilgilenmeye Ankara Üniversitesi’nde yüksek lisans yaptığı dönemde, Nermin Abadan Unat’ın derslerine katılıp onu dinledikten sonra karar verdi.⁸ 3 Kasım 2002 seçimleri öncesinde, sol kulvarda Murat Karayalçın tarafından Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) kuruldu. Partinin “kadın kolları” yoktu, bunun yerine, yaptırım gücü olan “kadın meclisi” vardı. SHP’nin kadınlar için umut veren bir parti olduğuna inandı Çiğdem ve kuruluşundan itibaren içinde yer aldı. *Amargi Dergi*’de 2007’de Nil Mutluer’le yaptığı söyleşisinde Çiğdem, KA.DER başkan yardımcılığı dönemindeki deneyiminin kadınların partide yaşadıkları sıkıntıları sadece teorik olarak değil pratik olarak da anlamasına yardımcı olacağını belirterek siyasete atılma ve SHP’ye katılma sürecini şöyle anlatıyordu:

Başlarda Yeni Demokrasi Hareketi’ni takip ediyordum. Ama onlar kapandı. Sonra bir gün Murat Karayalçın ve arkadaşları SHP’nin kadın meclislerinin kurulmasına destek istemek için KA.DER’e geldi. Yeni kurulan SHP’nin kadın meclisleri modeli, diğer partilerdeki kadın kollarından daha serbest ve özerkti. Birdenbire SHP’de çalışma fikri bana cazip geldi. Yeni kurulan sol bir partiydi ve kadınlar için yapılmak istenenler bizim kafamızdakilerle örtüşüyordu. SHP’de yönetmelik üzerine çalışırken, ilk iş yüzde 33 kadın kotası koyduk. Parti kurulduktan 6 ay sonra, kanun gereği yapılan kurultayda aday olmaya karar verdim. Kotanın nasıl işleyeceğini merak ediyordum. Seçim sonucunda genel yönetime seçildim, hem de kotadan. Tahmin edersiniz ki, bu işten müthiş gurur duydum.⁹

⁸ Nil Mutluer, “Halının Altından Politikaya: Çiğdem Aydın ile Söyleşi”, s. 30.

⁹ Nil Mutluer, “Halının Altından Politikaya: Çiğdem Aydın ile Söyleşi”, s. 30.

Parti Meclisi ve 2004-2009 yılları arasında Merkez Yürütme Kurulu Üyesi olan Çiğdem yukarıdaki ifadesinden de anlaşılacağı üzere SHP’de kadın temsili ve kota konusunda çok aktif olarak çalıştı. KA.DER’deki aktif görevi nedeniyle medyada sıkça yer alıyordu ama SHP’deki unvanlarını kullanmıyordu. Partinin kurucularından Ümran Göçer, bu durumdan rahatsız olmuş ve Çiğdem’e bunun nedenini sormuştu. “Ben kadınlar için mücadele ediyorum, partimde de bunu yapıyorum. Bu yüzden medyada KA.DER kimliğimle var olmayı seçiyorum” demişti Çiğdem.

28 Mart 2004 yerel seçimleri öncesinde Çiğdem Aydın siyasi kariyeri bakımından önemli bir adım attı. SHP’den Kadıköy Belediye Başkanı Adayı oldu. SHP yerel seçimlere 7 partiden oluşan “Demokratik Güç Birliği”nin çatı partisi olarak giriyordu. ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi), YTP (Yeni Türkiye Partisi), DEHAP (Demokratik Halk Partisi), ÖTP (Özgür Türkiye Partisi), EMEP (Emeğin Partisi), SDP (Sosyalist Demokrasi Partisi) birlik içinde yer alan diğer partilerdi. Belediye başkanlığında şansı olmadığını bildiği halde ciddi bir kampanya ve Kadıköy’de saha çalışması yürüttü. Adaylık programında kadınlar, gençler, çocuklar ve hayvanların ihtiyaçlarını da gözetererek yerel siyaset programını oluşturdu.

Kadıköy Belediye Başkan Adayı olan Çiğdem, KA.DER’in tüzüğünde görevinden ayrılmasını gerektiren bir madde olmadığı halde istifa etti. Bunun ana nedeni “mahalle baskısı”ydı. Çiğdem, adaylık sürecinde yaşadıklarını, 2017’de Ayşe Bilge Dicleli’nin vefatının ardından hazırlanan *Bilge* kitabında şöyle anlattı: “Haberini Bilge’ye verirken tedirgindim. Haberini sevinçle karşılayarak beni şaşırttı. Adaylık sürecinde edineceğim deneyimin KA.DER’e ve kendi siyasi yolculuğuma büyük katkısı olacağını söyledi. Aklıma gelmeyen bir nokta onu daha çok ilgilendiriyordu. Tüzüğe göre bir siyasi parti üyesi olmamın sakıncası yoktu ama ya aday olarak? Tüzükte bununla ilgili bir madde bulunmuyordu. Sadece KA.DER genel başkanlarının eşit mesafe gereği partisiz olmaları bir zorunluluktur. Bu konuyu Yönetim Kurulu ve Danışma Kurulunda tartıştık. Çoğunluk istifa etmem gerektiğini söyledi. Birkaç kişi hariç, istifa etmem gerektiğini söyleyenler aslında ‘Güç Birliği’nin aday olmamdan rahatsız olmuşlardı. Zira Güç Birliği’nin içinde Kürtlerin kurduğu DEHAP (Demokratik Halk Partisi) vardı. Tartışmalar uzadı, ben baskıdan bunaldım ve istifa dilekçemle derneğe gittim. Bilge her zamanki sakinliğiyle bir orta yol bulduğunu açıkladı. Adaylığım süresince

Kadıköy Belediyesi
SHP Başkan Adayı
Seçim Broşürü, 2004
Yerel Seçimleri.
(KEKBMV, FÇAÖA)

Kadıköy Belediye Başkan Adaylığı dönemi, *Hürriyet* gazetesi röportajı, Mart, 2004. (KEKBMV, FÇAÖA)

Fazladan bir de, yine deneyimlerime dayanarak, 'Kıskançlık ve Rekabet' başlığımı taşıyan, kadınların siyasette karşılaştıkları kıskançlık ve rekabetle baş etmeleri için öneriler sunan bir eğitim materyali yazdım.¹⁰

Adaylık kampanyası boyunca, medya, Çiğdem'in adaylığına büyük ilgi göstermişti. Aslında her seçim döneminde medya kadın adaylara ilgi gösterirdi. KA.DER öncesinde bunun nedeni, kadın adayların azlığı kadar (binlerce erkek içinde birkaç kadının haber değeri vardı), erkek egemen medyanın kadınları metalaştırmasıydı. Ancak, KA.DER'in medyadaki lobicilik çalışmaları kadın adayların görünürlüğünü farklı bir noktaya taşımıştı. Kadın adaylığının demokrasinin gereği, cinsiyet kotasının da ayrımcılık değil gereklilik olduğunu yazan köşe yazarı ve muhabir sayısı giderek artıyordu.

2004 seçimlerinden bir hafta önce *Hürriyet İK* gazetesi, Çiğdem'i haber yaptı. Kadıköy 1 milyona yakın nüfusu ve neredeyse 600 bin kişilik seçmeniyle o tarihte Türkiye'nin en büyük ilçesiydi. Çiğdem bu haberde, siyasete giriş nedenini ve siyasette kadınların neden yer bulmadığını şöyle anlatıyordu: "Çünkü kadınların dünyayı değiştireceğine inanıyorum. Aslında kadınlar belediye başkan adayı olmaya sıcak bakıyor. Ama rant ilişkileri ve pazarlıklar önlerini kesiyor. Kadınların o koltuğa oturduğunda o tür ilişkilere girmeyeceğini biliyorlar. Küçülen ya da büyümekte olan partiler kadınlara daha fazla yer verirler. Bunun nedeni rant ilişkileri. Nerede para çoksa, erkekler oraya doluşup, çeşitli pazarlıklarla koltukları paylaşıyorlar. Kadınlara hiç yer kalmıyor."¹¹

Bu dönemde dikkat çeken bir diğer nokta, Çiğdem Aydın'ın eşi tiyatro sanatçısı Sezai Aydın'ın ona verdiği destekti. Siyasette geleneksel hale gelen erkeğin arkasında duran kadın

Yönetim Kurulundaki görevim 'askıda' kalacaktı. Seçilirse, istifa etmiş sayılacaktı ve yerime yedekten bir isim çağırılacaktı. Seçilmezsem, görevime geri dönecektim. 'Askıda' yöntemini bir sonraki genel kurulda tüzüğe ekleyerek, siyasete aday olacak KA.DER yöneticilerinin durumunu netleştirdik. Belediye Başkanlığına seçilemedim ve KA.DER'deki görevime geri döndüm. İlk iş olarak da Bilge'ye söz verdiğim gibi adaylık ve seçim deneyimlerimi bir eğitim materyali olarak yazdım.

10 Bilge, s. 148-149.
11 "En Büyük İlçenin Kadın Adayı", *Hürriyet İnsan Kaynakları Sayfası*, 21 Mart 2004, s. 17.

imajının aksine, bu kez Sezai Aydın eşi Çiğdem'in arkasındaydı, daha doğrusu Çiğdem öndeydi.

1999 yerel seçimlerinin ardından yerel yönetimlerde kadın oranı sadece yüzde 1'di. 2004 seçimleri bu tabloyu pek değiştirmeyecekti aslında. İktidardaki AKP ve ana muhalefet partisi CHP, tek bir kadını bile büyükşehir adayları arasında göstermemişti. 2004 seçimlerinde SHP Türkiye çapında yüzde 5,15 oy aldı. Murat Karayalçın 2009 yerel seçimlerinde Ankara'dan Büyükşehir Belediye Başkan adayı oldu ve seçilemedi. SHP 2010'da siyaset sahnesinden çekildi.

SHP'nin siyaset sahnesinden çekilmesinden sonra Çiğdem Aydın CHP'ye üye oldu. Araya KA.DER başkanlığı dönemi girdiği için 2011 genel seçimlerine giremedi. Ancak, AKP'nin ilk kez Meclis çoğunluğunu kaybettiği 2015 genel seçimlerinde CHP İstanbul 1. Bölge Milletvekili Aday Adaylığı için CHP'de yarıştı. Ön seçim yapılmayan bu bölgede bir sivil toplum aktivisti ve hak savunucusu olarak diğer aday adaylarıyla "erkek siyasetinin" içinde, "iki dudak demokrasisi"ne dönüşmüş parti düzeninin bütün dezavantajlarının bilincinde olarak çalıştı. Sloganı "Kadınca Siyaset İçin"di. Bu hem onun konumlanmasını netleştiriyordu hem de CHP'ye yapmadığı bir şeyi yapacak en donanımlı bir kadın adayın varlığını gösterme şansı taniyordu. CHP'den neden aday adayı olduğunu 9 maddede anlattığı broşürde sadece kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konusundaki adanmışlığını değil, hem temel sol duruşunu gösterme, sosyal adaleti, emekten yana tutumunu anlatma hem de insan ve hayvan hakları konusundaki hassasiyetlerini de vurgulama şansı yakalamıştı. CHP il başkanlığı, genel merkez ve genel başkan düzeyinde görüşmeler yaptı. Süreci profesyonel bir biçimde yönetti. Parti Meclisi üyeleriyle görüştü, bir süre Ankara'da kaldı, Genel Başkan'a ulaştı, SHP geçmişinden kalan ilişkilerin desteğini aradı, ancak bu süreçte diğer kadın örgütleri ve kadın hareketi içinde yer alan kişilerden çok destek göremedi.

2014'ün Eylül ayında Kadıköy Kent Konseyi Başkanlığı'na seçildi. Bu sürede çalışmalarını yine katılımcı, feminist ve yerelden bir siyaset anlayışıyla sürdürmeye çalışsa da orada da özellikle organizasyon bozuklukları nedeniyle ciddi düzeyde engellendi.

CHP İstanbul 1. Bölge Milletvekili Aday Adaylığı Seçim Broşürü, 2015 Genel Seçimleri. (KEKBMV, FÇAÖA)

SODA Dönemi

Çiğdem Aydın KA.DER'den hiçbir zaman kopmasa da 2015'in ilk aylarında bir grup feminist arkadaşıyla ortak hayallerini gerçekleştirmek için kolları sıvadı. Sivil toplum kuruluşlarında yıllarca birlikte çalıştığı, aynı zamanda dostu olan kadınlarla yıllardır konuştukları bir çalışma için onları bir araya getirdi. Çiğdem ve arkadaşlarının, sivil toplumun işleyişi hakkında eleştirileri, projelerin tek tipliği konusundaki endişeleri ve özellikle kadın kuruluşlarında var olan "uzmanlaşma"yla ilgili çekinceleri vardı. Sivil toplum kuruluşlarının devamlılığı için gerektiğinde fonun önemini biliyorlardı, lakin iş yapmak için fon bulmanın tek koşul olmadığına da inanıyorlardı. Saha çalışmaları bunu gözlemlenmelerini sağlamıştı. Özellikle, fon kuruluşlarının sivil toplum kuruluşuna ciro kriterleri getirmesini, fona göre proje yazmayı eleştiriyorlardı. Başka bir örgütlenmenin, bilinç yaratmanın mümkün olduğunu düşünüyorlardı. Farklı STK'larda emek, zaman ve para harcamışlardı ve üç konuda birleşiyorlardı: Feministlerdi, insan haklarını önemsiyorlardı, toplumsal cinsiyet eşitliğini olmazsa olmaz olarak görüyorlardı. Bu bakış açısı etrafında toplanabileceklerine karar verdiler.

"Uzmanlaşmış" STK'larda çalışırken önlerine çıkan farklı konulardaki ihtiyaçlara cevap üretememe sıkıntısı yaşamışlardı. Örneğin kadın konusunda çalışırken engelli çocuğu olan kadınların ihtiyaçlarını görüyor ama kendi konfor alanlarının dışına çıkıp böyle bir çalışma için organize olamıyorlardı. Profesyonel bir STK yönetimi için gereken mali kaynakların bulunmasının ve yönetilmesinin çalışmak istenilen alana verecekleri enerjinin çoğunu tükettiğini görmüşlerdi. Proje kovalayan değil proje tasarlayan ve gerçekleştiren insanlar olmak istiyorlardı. Bir yıldan uzun süren tartışmalar, değerlendirmeler sonunda feminizm, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği etrafında serbest, demokratik, her isteyen katkı verebileceği, mali kaynakları bireysel olarak yaratacakları, her konuda mümkün olan en geniş uzlaşmayı

sağlayarak ilerleyecekleri bir yapı oluşturmaya karar verdiler. "Uzmanlıkları" tek bir konuda olacaktır: Toplumsal cinsiyet eşitliği.

İçeriği saptadıktan sonra derneğin adı konusunda konuşmaya başladılar. Yapmayı düşündükleri işler farklı insanların katkısını gerektirecekti. Ayrıca sivil toplumda edindikleri yüzlerce bağlantı, hepsinin kendi özel ve değerli ağı vardı. Böylece ilk sözcüğü buldular: "Ağ." Farklı toplum kesimleriyle çalışacaklarını biliyorlardı. Bu da onlara ikinci sözcüğü getirdi: "Sosyal."

Ayrıca derneğin kısa adı üzerinde de düşündüler. Web sitesinde kullanacakları için Türkçe karakter gerektirmeyen, akılda kalıcı, kısa, dertlerini anlatmaya yardımcı, harflerden oluşan değil, kendisi de sözcük olan bir kısaltma arayışındaydılar. Derken Çiğdem kısaltmayı buldu: SODA. Çoğunluk SODA'yı sevdi ama birkaç kişi de itiraz etti. SODA gazlı içecek olmanın yanı sıra İngilizcede "gazoz" anlamına geldiği için bu ismin alay konusu olabileceğini ileri sürenler oldu. Çiğdem'in her zamanki muzip-akıllı esprili yaklaşımıyla bu yorumlara yanıtı şu oldu: "Soda veya gazoz, şişkin egolara iyi gelir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini sağlamak istiyorsak, önce şişkin egoları normale indirmeliyiz. Bu bakımdan soda iyi bir tercih." D harfi için bulunan kelime ise "Dayanışma" oldu, zira aynı zamanda dayanışacaklardı insanlarla. Sosyal Dayanışma Ağı, kısa adıyla SODA 2016'da bir araya gelen 15 kadımla; Çiğdem Aydın, Yasemin Bektaş, Huban Pelin Çiftçi, Türkan Erol, Sırma Evcan, Fezal Gülfidan, Elif İşçi, Tülp Karamanbey, Azize Ayça Kıdoğlu, İlkin Kılıç, Şirin Mine Kılıç, Yonca İnal, Nil Mutluer, İdil Cemre Öztep, Semiha Öztürk'le böyle doğdu. Kısa bir zaman sonra Ayşe Bilge Dicleli, Meltem Cantürk, Uğur Karaca ve Zeynep Alemdar da ekibe katıldı. İlk genel kurulda SODA'nın başkanlığına Çiğdem

Bir grup SODA'lı kadın soldan sağa: Tülp Karamanbey, İlkin Kılıç, Çiğdem Aydın (ayakta), Nil Mutluer, Fezal Gülfidan, Semiha Öztürk Pişirici, Yasemin Bektaş (KEKBMV, FÇAÖA)

EŞİK'in Cinskirimini Durdurun Kampanyası için SODA'nın sosyal medya çalışması, 25 Ocak 2021. Üst sıra: İdil Cemre Öztep, Yasemin Bektaş, Meltem Cantürk; orta sıra: Uğur Karaca, Çiğdem, Şirin Mine Kılıç; alt sıra: Tülp Karamanbey, Nil Mutluer, Yonca İnal. (KEKBMV, FÇAÖA)

Barış için Kadın Girişimi'nin Demokratik Çözüm ve Müzakere Süreci Çalıştayı, 9 Mayıs 2015, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çiğdem (Önde), Soldan Sağa: Gülnur Aksop, Nil Mutluer, Selma Acuner. (KEKBMV, FÇAÖA)

seçildi. Sadece kadın örgütü değil SODA. Çocuk ve engellilerle çalışacak, genel olarak insan hakları, eşitlik, LGBTİ+, azınlıklar, mülteci haklarıyla ilgili projelere eğilecekti. Öncelikli olarak şirketlerle, kurumlarla çalışarak onlara başta toplumsal cinsiyet eşitliği olmak üzere alanda biriktirilen bilgi aktarılacaktı.

SODA, kuruluş amacına uygun olarak projeler hayata geçirmeye başladı. Çiğdem Aydın ve Yonca İnal'ın koordinatörlüğünde, "Başka Dünyaların Ustaları" isimli projeye 2017'de 40 otizmlili bireyle fotoğraf, müzik, seramik, tiyatro atölyeleri gerçekleştirildi. "Çamaşır İpi" ve "Parmak İzi" isimli atölyelerde üniversite öğrencileri ve yetişkinler için beden farkındalığı, oyunculuk ve iletişim konulu çalışmalar yapıldı. "Mor Koltuk" projesiyle dört ilde; Adana, Antakya, Trabzon, Gaziantep'te

500'ü aşkın kadınla bir araya gelindi. Çiğdem'in İlkin Kılıç ve Tülp Karamanbey'le koordine ettiği buluşmalarda alanlarında başarılı ve ilham verici kadınlar; toplumsal cinsiyet eşitliği, katılımcılık, dayanışma konularında bilgilendirici, motivasyon artırıcı, yol gösterici konuşmalar yaptılar. Aralarında Doğu Holding ve Türkiye İnsan Yönetimi Derneği'nin de (PERYÖN) bulunduğu çeşitli kuruluşlarla toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddetle mücadele, dilde cinsiyetçilik, işte eşitlik ve çoğulculuk gibi konularda eğitim verildi, farkındalık çalışmaları gerçekleştirildi. 2018-2020 arasında, Çiğdem ve Uğur Karaca'yla hayalleri olan, hapishanede büyüyen çocuklarla ilgili projelerini hayata geçirdiler. SODA, Uğur'un koordinatörlüğünde Adalet Bakanlığı'nın izniyle Antalya L Tipi Kapalı Cezaevi'nde, 0-3 yaş arasındaki çocukların da ihtiyaçlarının karşılanmasını, 3-6 yaş arasındaki çocuklarla ayda bir gün hapishane dışı faaliyetler gerçekleştirilmesini sağladı. Çiğdem ve Nil Mutluer, aralarına SODA dostu Emine Uçak Erdoğan'ı da alarak uzun soluklu olmasını hedefledikleri ve Türkiye'de ilk defa yapılan "İnformel Kadın Ağları Araştırması"nın İstanbul ayağını 2020'de Fredrick Ebert Stiftung desteğiyle tamamladılar. Çiğdem ile Nil bu projenin devamı ve yeni projeler üzerine düşünüyorlardı. Mine Kılıç ve Yasemin Bektaş SODA'nın genel iletişimini yürütüyordu. SODA'nın bürokratik işlerine Çiğdem'le birlikte İlkin, Tülp ve SODA dostu İnci Yalçın koşuyordu. SODA'lı feministler; kadınlarla, LGBTİ+'larla, çocuklarla, engellilerle, barışla, bellekle ilgili tüm önemli olay ve günlerde sözlerini, gerekirse içlerinde uzun uzun tartışarak ve bilgi paylaşarak ortaya koydular.

Çiğdem'in SODA'yla yapmayı hayal ettiği çok projesi vardı. SODA'lıların da onunla... Çiğdem hayallerini sonuna kadar SODA'lılarla paylaşmaya devam etti.

Feminizme, Siyasete ve Hayata Yaklaşımı

Çiğdem Aydın hayatı, düşüncelerini deneyimlemeyi önemseyen bir eylem insanıydı, aynı zamanda iyi bir gözlemciydi ve dil becerisi de oldukça güçlüydü. Meraklıydı da. Bir konuyu derinlemesine öğrenmek istediğinde yayınlara, uzmanlara başvururdu. Bilmediğini anlamak için sonuna kadar soru sormaya, okumaya, araştırmaya devam ederdi. Çiğdem'in feminizme gönül vermesine, özellikle de kadınların siyasette güçlenmesi gerektiğini düşünmesine yol açan süreç bu özelliğinin iyi örneklerinden biriydi. Çiğdem'in, CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi) ve Pekin Konferansı'na dair çevirilerini yaparken aralarında Selma Acuner'in de olduğu bir grup KSGM'li (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) kadından yardım istemesi kadınlar için siyasette karar mekanizmalarının ne kadar önemli olduğunu anlamasını sağlamıştı.¹²

Çiğdem Aydın hem sivil toplum hem de siyasette faaliyet gösterirken kadınların ikinci sınıf olarak nasıl idare edildiğini açıkça gözlemleme, deneyimleri ilk ağızdan dinleme ve hatta bizzat deneyimleme imkânı bulmuştu. "Siyasette 'Kadınları Tektipleştirme' Süreçleri" makalesinde erkek egemen mekanizmaların ne şekilde tezahür ettiğini ironik ancak gerçekçi ve yalın bir dille anlatmıştı.¹³ Çiğdem'e göre Türkiye'de siyasette "kadınları tektipleştirme süreçleri" teamül, terbiye ve tahammülden oluşuyordu. Siyaset erkeklerin kadınlarla ilgili teamülleriyle, kadınları terbiye ve onlara tahammül etmeye yönelik davranışlarıyla doluydu. Bu teamüller kadınların lafa karışmaması gerektiğinden, siyasi pozisyonlara aday olmayı istemelerinin "ayıp" olarak karşılanmasına kadar bir dolu önyargıyı veya kadınla özdeşleşmesi gündelik hayatta doğallaştırılmış dedikodu, kıskançlık gibi eylemleri ve duyguları içeriyordu. Siyasetteki erkeklerin kadınları terbiye süreçleri ise onlardan bilgi saklamaktan kadınlara çifte ceza uygulamaya, onları habersiz bırakmaya veya onları görünmez kılmaya kadar uzanıyordu. Son olarak erkeklerin kadınlara, gençlere yönelik tahammülünün azlığına değinirken, aynı partideki "hizipçi" erkeklere erkekliklerinden dolayı esneklik gösterildiğini de ironik bir dille anlatıyordu. Çiğdem'in siyasetteki erkek egemen duruşa karşı demokratikleşme yolunu açacak olan "üç orta boy pansuman" olarak tanımladığı çözümler ise şunlardı: Siyasette kalmayı

1992 Ağustos, Kuşadası. (KEKBMV, FÇAÖA)

12 Nil Mutluer, "Halının Altından Politikaya: Çiğdem Aydın'la Söyleşi", s. 30.

13 F. Çiğdem Aydın, "Siyasette 'Kadınları Tektipleştirme' Süreçleri", *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, (der.) Nil Mutluer, İstanbul, Varlık Yayınları, 2008, s. 103-121.

başarmış kadınların deneyimlerini paylaşmaları, partilerde cinsiyet kotasının uygulanması için mücadele etmek ve siyasi partisi ve duruşu ne olursa olsun kadın dayanışmasının başarılması için uğraşmak.¹⁴

Çiğdem Aydın, gençliğinden beri kadın dayanışmasını çok önemsiyordu. Kadın hareketi Türkiye'nin en güçlü hareketlerinden biridir, zira yasa değiştirir, gündem yaratırdı. Lakin her güçlü hareket gibi içinde güç ilişkilerinin ve duyguların farklı tezahürlerini de barındırıyordu: Dayanışma, rekabet, kıskançlık, sevgi, merhamet, öfke, dedikodu, hayal kırıklıkları. Çiğdem bir psikolog olarak tüm bunların insan ilişkilerinde olmasını doğal karşılardı, ancak kadın hareketinin gücü için bu duygu ve eylemlerin olumsuz ve yıpratıcı olanlarıyla mücadele etmenin ve kadınlar arası dayanışmayı artırmanın da önemine inanırdı.

Çiğdem Aydın "kıskançlık ve rekabeti normal bir duygu olarak kabul edersek, onunla yüzleşebilir, tanımlayabilir ve başa çıkabiliriz" derdi.¹⁵ KA.DER yayınlarından *Kadın Siyasetçi'nin El Kitabı*'nda basılan "Rekabet ve Kıskançlık" makalesinde de bu meseleyi konu etmişti. Makalede bir yandan, kadınlara yüklenen zayıf, dedikoducu, rekabetçi, kötücül sıfatların nasıl gündelik hayatta masallarda, türkülerde bize doğallaştırılarak dayatıldığını tartışıyor, ancak diğer yandan, normal olarak sunulan bu hallerin kadın dayanışmasını zayıflatıldığını hatırlatıyor ve kadınlar arası rekabet, dedikodu ve kıskançlığı kendimizden başlayarak dayanışmaya dönüştürmenin yollarını anlatıyordu. Bir makaleyle sınırlı kalmıyor, dayanışma taktiklerini eğitimleri vasıtasıyla da kadınlara aktarıyordu.

Çiğdem Aydın'ın rekabet ve kıskançlığın doğru yönetilmesini dert edinmesinin bir nedeni kendisinin de dedikodu, dışlama, duyulmama, açık eleştiriye tahammül yerine küçümseme ve eleştiriye kişiselleştirme gibi sadece erkeklerin değil kadınların da zaman zaman yaptıkları bu erkek egemen davranışlara maruz kalmış olmasıydı. Bunu yazarken kendisinin bu duygulardan azade olduğunu belirttiğini söylemek en çok da Çiğdem'e haksızlık olur. O, anlattıklarını ve eğitimlerini kendisi için de uygulamayı ilke edinmiş biriydi. Çiğdem herkeste olan bu duyguları yönetmenin hem kadınları bireysel olarak özgürleştireceğine hem de kadın dayanışmasını güçlendirerek tabana yayacağına inanırdı. Bu inançla kendisi de kırgınlıklarını, alınganlıklarını açıkça konuşur, bunların kendisiyle de açık bir şekilde konuşulmasını isterdi. Kendinden başlayan değişime ve farklı kadınların dayanışmasına inanırdı. Bu tartışmaları kişiselleştirmez, çözüme odaklanır ve bu yolla güvenli, açık ilişkiyi tesis etmek için elinden geleni yapardı. Bu bağlamda, Çiğdem'le tartışmayı, kişisel kırgınlığa neden olmayacağına güvenerek sürdürebilmek, hatta hararetle kavga edercesine fikir yarıştırmak ama her durumda birbirinin durduğu yere, dile getirdiği görüşlere saygı duymak mümkün olurdu. Çiğdem insanlara bu rahatlığı verir, hissettirirdi. Tüm bu tartışmalar içinde Çiğdem zekâsıyla, gözlem yeteneğiyle ve görüşlerini sertleşmeden ama net ve açık bir üslupla paylaşma şekliyle karşılıklı dönüşümü de sağlardı. Çiğdem, kendisinin ve ilişki kurduğu insanların kendilerini keşfetmelerine yardım ediyordu.

14 F. Çiğdem Aydın, age., s. 177-118.

15 F. Çiğdem Aydın, "Rekabet ve Kıskançlık", *Kadın Siyasetçinin El Kitabı*, İstanbul, Kader Yayınları, 2002, s. 118-125, 122.

Bunu didaktik bir şekilde değil, ilişki ve iletişim kurarak yapıyordu. Ve ne olursa olsun müzipliği, ironiyi ve kahkahayı da elden bırakmıyor, dilinden eksik etmiyordu.

Çiğdem'in feminist ve siyasi kimliğini şekillendiren bu yaklaşımı siyasetteki sözlerine de yansıtıyordu. Bu yazıyı, sözü (Fatma) Çiğdem Aydın'a bırakarak, onun CHP Milletvekiliği Aday Adaylığı kampanyasındaki sloganıyla bitirmek belki de en anlamlısı:

"Çocuklar küser,
Erkekler dövüşür,
Kadınlar çözüm bulur..."¹⁶

16 Ayşe Arman, "Çocuklar küser, Erkekler dövüşür, Kadınlar çözüm bulur", *Hürriyet*, 25 Mart 2015, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/cocuklar-kuser-erkekler-dovusur-kadinlar-cozum-bulur-28535509>

Dr. Nil Mutluer

1974'te Ankara'da doğdu. Sosyal bilimci, çoğulculuk / çeşitlilik (cinsiyet, etnisite, din / inanç), milliyetçilik, göç, bellek, yurttaşlık alanlarındaki araştırma ve çalışmalarını akademi, medya ve sivil toplum alanlarında paylaşıyor ve çeşitli sanat projelerine danışmanlık yapıyor. Lisans derecesini Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, yüksek lisans derecesini ise İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kültürel İncelemeler bölümlerinden aldı. Doktorasını Budapeşte'deki Central European University, Toplumsal Cinsiyet Bölümü'nde İstanbul Tarlabası'ndaki Zorunlu Göçmen Kürt Erkeklerin Gündelik Hayatlarını konu alan teziyle tamamladı. İstanbul Bilgi, Kadir Has ve Fatih Üniversitelerinin yanı sıra Getronagan Ermeni lisesinde Sosyoloji, Sosyal Bilimler ve Kültürel İncelemeler alanlarında dersler verdi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı olduğu sırada imza attığı 'Bu suça ortak olmayacağız!' metni sonrasında üniversite yönetimi tarafından 2016 Şubat ayında üniversite ile ilişkisi kesildi. Aynı yıl davet edildiği Humboldt Üniversitesi, Çoğulculuk ve Toplumsal Çatışma Bölümü'nde 5 yıl misafir araştırmacı oldu, dersler verdi. Halen çalışmalarına Leipzig Üniversitesi, Din Çalışmaları Enstitüsü'nde Kıdemli Araştırmacı ve Berlin'deki Transregionale Forum'un EUME Programı'nda araştırmacı olarak devam ediyor. Son 20 yılda Kürtler, zorunluk göç, cinsiyet ve yurttaşlık çalışmalarının yanı sıra Alevilerin siyasi ve sosyal şekillenmesi, Diyanet'in Sosyal ve Politik Yapısı, Kemalist Feministler, Türkiye değişen cinsiyet ve cinsellik politikaları, Almanya'da yeni göçmenler ve Türkiye-Almanya ulusaşırı alanında Müslüman Türkiyeli kurumların değişen sosyal-politik yapısı üzerine araştırmalar yaptı. Çeşitli akademik ve popüler dergilerde ve gazetelerde makaleler yayınladı, kitap ve derlemeler hazırladı. 2012-2013 yıllarında İMC TV'de sosyolojik ve politik analiz programı *ÖteBeri*'yi Emine Uçak'la hazırlayıp sundu. İkili halen Daktilo 1984'te ÖteBeri Yeniden Programına ara ara devam ediyor. Ayrıca, Mutluer, 2021-2022 yılında, 52 hafta boyunca Artı TV'de Türkiye'deki kutuplaşmayı tartıştığı Başka Düşünce programını hazırlayıp sundu. Amargi, (Helsinki) Yurttaşlar Derneği, Deniz Yıldızı, SODA, KA.DER ve Yeşil Düşünce Derneği faaliyet gösterdiği sivil toplum kuruluşları arasındadır.

Şirin Mine Kılıç

1969'da Adana'da doğdu. İstanbul Bahçelievler Lisesi'nin ardından Çukurova Üniversitesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Erol Simavi Özel İletişim ve Eğitim Vakfı'nda gazetecilik eğitimi aldı. Liseden itibaren kendisini feminist olarak tanımladı. Üniversitede, kadın adayları müfettişlik sınavına kabul etmeyen bir bankaya karşı öğrencilerle eylem düzenledi. Açılan imza kampanyası binlerce kişiye ulaştı. 1993-2005 arasında çeşitli medya kuruluşlarında ekonomi ve insan yönetimi alanında gazeteci, radyo-tv programı yapımcısı ve sunucusu olarak görev yaptı (*Milliyet*, *Kariyer Dünya Dergisi*, *Hürriyet Sektörel İlaveler*, *Hürriyet İK*, Kanal D, CNN Türk, TV8, TRT1, TRT1 Radyosu, Radyo 92.3, Yenibirış). Halkla ilişkiler ve kurumsal yayıncılık alanlarında çalıştı. Gazetecilik yaparken, ARI Hareketi üyesi olarak milletvekilleri, siyasetçiler ve sivil toplum liderleriyle American Council of Young Politic Leaders değişim programına katıldı. 2001'de Kadın Adayları Destekleme Derneği'ne (KA.DER) üye oldu. Ağırlıklı olarak medya iletişimi ve lobicilik, medya çalışanlarına dönük toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı, seçim kampanyaları, kadınların bilgisayar okuryazarlığının artırılması, iletişim eğitimleri konularında çalıştı. Toplumsal cinsiyet eşitliğini merkezine alan, toplumun farklı kesimleriyle projeler üreten Sosyal Dayanışma Ağı Derneği'nin (SODA) kurucuları arasında yer aldı. 2009, 2014 ve 2019 yerel seçim kampanyalarında iletişim danışmanı olarak adaylarla çalıştı. Adayların söylemlerinde ve projelerinde kadın bakış açısı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin olması için çaba gösterdi. 2014 Yerel Seçimleri'nde danışmanlığını yaptığı Beylikdüzü Belediye Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu'nun seçimi kazanmasının ardından "Ekrem İmamoğlu – Benim Sevgili Başkanım" kitabını yazdı (Humanist Yayınları, 2016). Amatör uzun mesafe koşucusu olarak 2014'te arkadaşlarıyla Maraton İstanbul Spor Kulübünü kurdu, burada da kadınların spora erişimindeki engellerin kaldırılması için çalışmalar yaptı. Halen, İBB Spor Kulübü Yönetim Kurulu, Türkiye Hentbol Federasyonu Yönetim Kurulu, İstanbul Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu üyesidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, F. Çiğdem, "Rekabet ve Kıskançlık", *Kadın Siyasetçinin El Kitabı*, KA.DER Yayınları, 2002, s. 118-125.
- Aydın, F. Çiğdem, "Siyasette 'Kadın Tektipleştirme' Süreçleri", *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesitleri*, (der.) Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul, 2008, s. 103-121.
- Berktaş, Fatmagül, "Cumhuriyetin 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İş Bankası ve Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 1-11.
- Berktaş, Fatmagül, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Çakır, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Keşoğlu, Talay, Birsen, "Yalnızlıktan Meşruiyete: 1980 Sonrası Kadın Hareketi ve Kurumsallaşması", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 148-157.
- Kolektif, *Bilge*, Optimist Yayınları, İstanbul, 2017.
- Mutluer, Nil, "Halim Altundan Politikaya: Çiğdem Aydın ile Söyleşi", *Amargi: 3 Aylık Feminist Dergi*, İstanbul, Yaz, 2007, S. 7, s. 30-32.
- Mutluer, Nil, "Kemalist Feminists in the Era of AK Party (AK Parti Döneminde Kemalist Feministler)", *Political Criticism against Turkey's AK Party* (Türkiye'nin AK Partisi'ne Politik Eleştiri), (der.) Ümit Cizre, London, New York: Routledge, 2019, s. 40-74.
- Mutluer, Nil, Intersectionality of Gender, Sexuality and Religion: Novelties and Continuities in Turkey During the AKP Era (Cinsiyet, Cinsellik ve Dinin Kesişimi: Türkiye'de AKP Döneminde Yenilikler ve Süreklilikler), *Southeast European and Black Sea Studies*, Volume 19, Issue 1, 2019, s. 1-20.
- Tekeli, Şirin, "Türkiye'de Feminist İdeolojinin Anlamı ve Sınırları Üzerine", *Kadınlar İçin Yazılar 1977-1987*, Alan Yayınları, İstanbul, 1998, s. 307-334.
- Tekeli, Şirin, "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İş Bankası ve Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 337-346.

Haber Siteleri, İnternet Yayınları, Gazete Haberleri

- Arman, Ayşe., "Çocuklar küser, Erkekler dövüşür, Kadınlar çözüm bulur", *Hürriyet*, 25 Mart 2015, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/cocuklar-kuser-erkekler-dovusur-kadinlar-cozum-bulur-28535509>
- "En Büyük İlçenin Kadın Adayı", *Hürriyet* gazetesi, İnsan Kaynakları Sayfası, 21 Mart 2004, s. 17.
- "Hayvan Hakları İzleme Komitesi'nden Meclis'teki 'Köpek giremez' afişlerine tepki", *Sputnik Türkiye*, 13 Ocak 2017, <https://tr.sputniknews.com/20170113/hayvan-haklari-izleme-komitesi-kopek-giremez-afis-tepki-1026755301.html>
- "KA.DER Genel Başkanı Karamık İstifa Etti", 21 Ocak 2107, <https://kazete.com.tr/haber-detay-105120-kader-genel-baskani-karamik-istifa-etti>
- Sönmez, Rıza, "Rıza Sönmez ile Mevzu Bitmez Programı: Yonca İnal, Çiğdem Aydın, Arda Aydın", *KRTkulturTV*, 9 Aralık 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=hB1KNuLbPqg>

Raporlar

- KA.DER. 8. *Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 24 Ocak 2010–28 Ocak 2012 dönemi*.
- KA.DER. 9. *Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 29 Ocak 2012–22 Mart 2014 dönemi*.